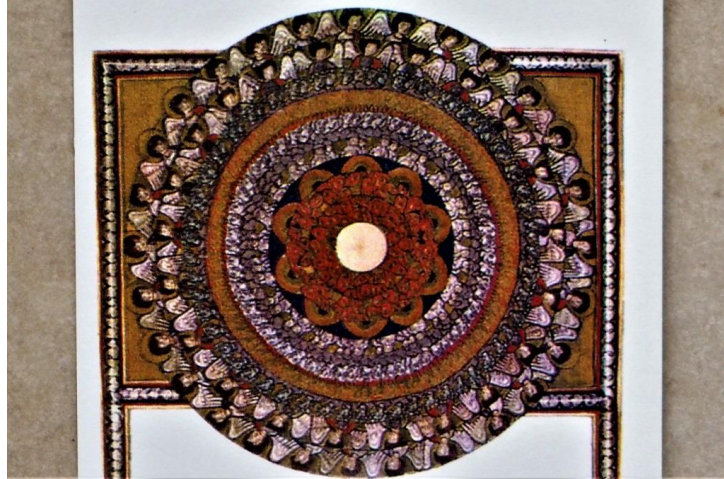

Hildegard van Bingen een bijzonder leven en hemelse muziek

Drie jaar en twee afgelastingen vanwege corona later dan we dachten, kunnen we op maandag 21 november dan toch het programma over Hildegard van Bingen presenteren in een intussen vernieuwd Cinecitta. Na de koffie worden we naar Ruimte X gelokt door het geluid van de klokken van Bamberg en gezang.

Op onze stoel vinden we tot onze verrassing een biografisch overzicht van Hildegards lange leven. Ook treffen we een boekenlegger aan met o.a. de miniatuur van de engelenschare in concentrische cirkels: in het midden is God verbeeld als een helder licht, daaromheen zie je de engelen van meest belangrijk naar minst belangrijk. Dat belooft wat voor deze dag!

Dat ons onderwerp na dat uitstel niet aan actualiteit heeft ingeboet en volop in de belangstelling staat, blijkt wel uit twee afbeeldingen van haar miniatures bij een artikel over de genegeerde rol van de vrouw in de NRC van de vrijdag voor ons programma, 18 november. Ook worden begin 2023 in Utrecht en Amsterdam Hildegard Muziekdagen georganiseerd door de Stichting Oude Muziek.

Voor ze ingaat op haar muziek geeft onze spreekster kort een overzicht van haar leven en betekenis. Hildegard wordt geboren in 1098. Op ongeveer achtjarige leeftijd treedt ze in in het klooster, een vrouwenafdeling van een mannenklooster. Daar krijgt ze onderricht en blijkt dat ze een talent voor literatuur en muziek heeft. Zij legt een ruime belangstelling aan de dag voor de natuur, kruidenleer, medische zaken, zoals later blijkt in haar boeken.

In het klooster op de Disibodenberg wordt zij gekozen als magistra. Dit klooster wordt beroemd door haar gezangen, preken en voorspellingen en trekt vele pelgrims aan. Enkele jaren later wordt haar in een visioen' geopenbaard dat ze een eigen klooster moet stichten, wat ze dan ook doet op de Rupertsberg.

Van jongs af aan heeft Hildegard visioenen, die ze in miniatures laat weergeven. In haar grootste werk, het driedelige boek *Scivias*, (Ken de wegen naar God) staan zesentwintig visioenen en vijfendertig miniatures. Andere kloosters bestellen haar boeken en zo verspreiden zich haar ideeën. Een van haar ideeën betreft een nieuwe visie op de mens. Zij ziet de mens als het middelpunt van de kosmos en tegelijk is hij een afspiegeling ervan. Hij is in harmonie met het universum.

Behalve in haar boeken en preken verspreidt ze haar opvattingen ook in haar honderden brieven. Zij correspondeert met de groten van haar tijd waaronder de pausen en de keizer. Ondanks haar zwakke gezondheid heeft zij een indrukwekkend oeuvre nagelaten. Al haar muziek is bewaard gebleven en vanaf begin twintigste eeuw door de muzikwetenschap bestudeerd. Vanaf dan is zij steeds meer in de belangstelling komen te staan. Zij wordt gezien als een 'feministe-avant-la-lettre' en als een door God geïnspireerde profetes en visionaire, die prachtige visioenenboeken schreef en sterk symbolisch geladen liederen in laat Gregoriaanse stijl componeerde. Dat zijn er zeventzeventig, voor liturgisch gebruik in haar klooster. Ook schreef ze een liturgisch spel, een theatrale uitbeelding van een religieus motief: de strijd tussen goed en kwaad.

Vanwege haar liederen wordt Hildegard gezien als de beroemdste vrouwelijke componist van de middeleeuwen. Haar houding ten opzichte van muziek en de betekenis daarvan voor de mens wordt treffend weergegeven in dit citaat van haar:

“Op een dag hoorde de duivel Adam zingen in het paradijs, en het was zó mooi dat hij ineens stortte van verdriet. Want het klonk als de zang van engelen die God eeuwig loven en zingen rond zijn troon. Ons hart is symfonisch gestemd.”

In het tweede deel van de lezing horen we aan de hand van zes voorbeelden wat er zo bijzonder is aan haar muziek. De spreker vertelt hoe zo'n muziekstuk is opgebouwd en welke betekenissen in de melodie zitten. Er is een sterke samenhang tussen tekst en muziek: de muziek geeft expressie aan de tekst. Is er bijvoorbeeld sprake

van tranen dan horen we die in de melodie. Duidelijk is te horen aan de ruimtelijkheid dat de muziek uitgevoerd werd in een klooster. Die is heel uitnodigend om je te laten meevoeren op de klanken en te mediteren.

Voordat zij ieder lied laat horen, leest de spreker de tekst. Tijdens het lied geeft zij in begeleidende gebaren aan welke emoties de muziek uitbeeldt. Zij laat ons zo ervaren hoe complex en verfijnd de muziek van Hildegard is. Zij voert ons in ruim een uur een wereld van negen eeuwen geleden binnen die ondanks de afstand met de tijd van ontstaan nog steeds heel erg aanspreekt. Een inspirerende en leerzame lezing.

Alle informatie is te vinden op het Nederlandse en Duitse internet. Op de uitgedeelde biografie staat het e-mailadres van de spreker vermeld. Zij is graag bereid alle vragen te beantwoorden.

Na de lunch wacht ons de film over het leven van Hildegard: 'Vision' van regisseuse Margaretha von Trotta met actrice Barbara Sukowa als Hildegard. Die laat een geromantiseerde versie zien van haar leven. De in jaartallen opgetekende biografie komt nu van pas om de film te volgen. Von Trotta slaat soms veel jaren over, waardoor de film wat springerig wordt.

De film laat zien dat Hildegard zich liet bijstaan door twee vertrouwelingen waar het gaat om het noteren van haar visioenen en andere werken. De een is Volmar, de priester die in het klooster nodig was voor de H. Mis en de biecht. De ander is Richardis, een mede-kloosterlinge van hoge adellijke komaf op wie Hildegard zeer gesteld was. In de film horen we originele muziek van Hildegard, die onder meer gezongen wordt door Barbara Sukowa.

Voor de liefhebbers is er na het einde van de film om een uur of vier nog gelegenheid even na te praten in de Ristobar, maar de meesten van ons gaan op huis aan na deze dag vol ervaringen.

Verslag: Janine Roeffen
Foto's: Alphons Raaijmakers